

KERUEN

M.O. ÁÝEZOV
ATYNDAGY ÁDEBIET
JÁNE ÓNER
INSTITYTYNYŇ

HABARSHYSY

M.O. AUEZOV INSTITUTE
OF LITERATURE AND ART

HERALD

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ
И ИСКУССТВА ИМЕНИ
М.О.АУЭЗОВА

ВЕСТНИК

№3, 76-ТОМ

2022

ISSN 2078-8134

**М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ
ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ**

КЕРУЕН

ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2005 жылы құрылған

**№3, 76-том
2022**

ISSN 2078-8134

ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА
ИМ. М.О.АУЭЗОВА

КЕРУЕН

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

основан в 2005 году

№3, том 76
2022

ISSN 2078-8134

**M.O.AUEZOV INSTITUTE OF
LITERATURE AND ART**

KERUEN

SCIENTIFIC JOURNAL

founded in 2005

№3, 76 vol
2022

Ғылыми журнал

Ғылыми журнал 2005
жылдан бері шығады.

Құрылтайшысы және
баспагері:

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет
және өнер институты

Редакция мен баспагер
мекен жайы:

Заңды мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Шевченко к-сі, 28,
050010,

Нақты мекен-жайы: Қазақстан,
Алматы қ. Құрманғазы к-сі, 29,
2-қабат, 050010,

Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.

Электрондық пошта:
keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Жылына 4 рет жарық көреді.

Журнал 2005 жылғы
24 наурызда Қазақстан
Республикасының Мәдениет,
ақпарат және спорт
министрлігі, Ақпарат және
мұрағат комитетінде тіркелген.
Тіркеу куәлігі: 2005 жылғы 24
наурыздағы №5844-Ж.

«КЕРУЕН»

№3, 76-том, 2022

Бас редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Ісләмжанұлы,
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА
корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институтының бас директоры
(Алматы, Қазақстан)

Бас редактордың орынбасарлары:

Ғылыми редактор:

ҚАЛИЕВА Альмира Қайыртайқызы, фило-
логия ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов
атындағы Әдебиет және өнер институты бас
директорының ғылым жөніндегі орынбасары
(Алматы, Қазақстан)

Жауапты редакторлар:

СҰЛТАН Ертай, PhD, М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты бас директорының
орынбасары (Алматы, Қазақстан)

САРСЕНБАЕВА Жансұлу Баденқызы,
магистр, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және
өнер институтының ғылыми қызметкері
(Алматы, Қазақстан)

Научный журнал

Журнал издается с 2005
года.

Учредитель и издатель:

Институт литературы и
искусства
им. М.О. Ауэзова.

Адрес редакции и издателя:

Юридический адрес:
Казахстан, г. Алматы, ул.
Шевченко 28, 050010,
Фактический адрес: Казахстан,
г. Алматы, ул. Курмангазы 29,
2 этаж. 050010,
Тел.: +7 (727) 272-74-11,
+7 (727) 300-32-45.
Email: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Выходит 4 раза в год

**Журнал зарегистрирован
24 марта 2005 года в
Комитете информации
и архивов Министерства
культуры, информации и
спорта**

Республики Казахстан.

**Свидетельство о регистрации:
24 марта 2005 г. №5844-Ж.**

«КЕРУЕН»

№3, том 76, 2022

Главный редактор:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович,
доктор филологических наук, член-корреспон-
дент НАН РК, генеральный директор Института
литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы,
Казахстан)

Заместители главного редактора:

Научный редактор:

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат
филологических наук, заместитель по науке
генерального директора Института литературы
и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Ответственный редакторы:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генераль-
ного директора Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

САРСЕНБАЕВА Жансулу Баденовна, магистр,
научный сотрудник Института литературы и
искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан).

Scientific journal

The journal has been
published
since 2005

Constitutor and publisher:

M.O. Auezov Institute of
Literature and Art

**Address of the editorial and
publishing office:**

28, Shevchenko str., Almaty,
050010, Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 272-74-11,

+7 (727) 300-32-45.

E-mail: keruenjournal@mail.ru,
info@litart.kz.

ISSN 2078-8134

Published 4 times a year

**The journal was registered
on March 24, 2005 in the
Committee of Information and
Archives of the Ministry of
Culture, Information and Sports
of the Republic of Kazakhstan.
Registration certificate: March
24, 2005 No. 5844-Zh.**

«KERUEN»

№3, 76 vol, 2022

Editor-in-Chief:

MATYZHANOV Kenzhekhan Islamzhanovich,
Doctor of Philology, Corresponding Member of
the National Academy of Sciences of the Republic
of Kazakhstan, Director General of the Institute of
Literature and Art named after MO Auezov (Almaty,
Kazakhstan)

Deputy Editors-in-Chiefs:

Scientific editor:

KALIEVA Almira Kairtayevna, Candidate of
Philological Sciences, Deputy Director General for
Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and
Art (Almaty, Kazakhstan)

Responsible Editors:

SULTAN Yertay, PhD, Deputy Director General
of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art
(Almaty, Kazakhstan)

SARSENBAYEVA Zhansulu Badenovna, Master's
degree, researcher at the M.O. Auezov Institute of
Literature and Art (Almaty, Kazakhstan).

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

БАС РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Исламжанұлы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СҰЛТАН Ермай, PhD, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президентінің кеңесшісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ахмет Байұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ филология факультетінің деканы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серік Нығметоллаұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМІРБОЛАТ Алуа Берікбайқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НҰРҒАЛИ Қадшиа Рүстембековна, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің орыс филологиясы кафедрасы меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гүлжахан Жұмабердіқызы, филология ғылымдарының докторы, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

ҚАЛИЕВА Алмира Қайыртайқызы, филология ғылымдарының кандидаты, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты бас директорының ғылым жөніндегі орынбасары (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)

Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

ҚЫДЫР Тәрәлі Еділбайұы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШӘРІПОВА Диляра Сафарғалиқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Ақлима Қайырденқызы, өнертану кандидаты, доцент, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

ҚАЗТУҒАНОВА Айнұр Жасанбергенқызы, өнертану кандидаты, доцент, М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғылыми қызметкері (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТҰРМАҒАМБЕТОВА Бақыт, өнертану кандидаты, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің доценті (Атырау, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖҮНДІБАЕВА Арай Қанатияқызы, PhD, қауымдастырылған профессор, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясының Қазақ тілі, Қазақ әдебиеті, Қазақстан тарихы зертханасының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гүлназ Рахымқызы, PhD, қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:
БАГНО Всеволод Евгеньевич, филология ғылымдарының докторы, профессор, Ресей Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі (Санкт-Петербург, Ресей)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДІРБАЙ Гүлнар Турабекқызы, тарих ғылымдарының докторы, Колумбия университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ)
Профиль сілтемесі: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

СНАМОРРО Antonio Chicharro, ғылым докторы, философия және қолжазба факультетінің профессоры (Гранада, Испания) H = 2

КРАСОВСКАЯ Аксиния, филология ғылымдарының докторы, профессор, Бухарест Университеті (Бухарест, Румыния) H = 1

НИКОЛАС Мари, филология ғылымдарының докторы, профессор, Лихай Университеті (Пенсильвания, АҚШ) H = 1

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)
Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СУЛТАН Ертай, PhD, заместитель генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханович, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, советник Президента Республики Казахстан (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, главный научный сотрудник Института языкознания имени Ахмета Байтурсынова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омурбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК, декан филологического факультета КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

НЕГИМОВ Серик Ныгметоллаевич, доктор филологических наук, профессор кафедры казахской литературы Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=search&authorlookup>

ТЕМИРБОЛАТ Алуа Берикбаевна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой казахской литературы и теории литературы КазНУ им. Аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

НУРГАЛИ Кадиша Рустембековна, доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой русской филологии Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ОРДА Гульжанхан Жумабердыевна, доктор филологических наук, доцент, главный научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

КАЛИЕВА Альмира Кайыртаевна, кандидат филологических наук, заместитель по науке генерального директора Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

АНАНЬЕВА Светлана Викторовна, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=search&authorlookup>

КЫДЫР Торали Едилбай, кандидат филологических наук, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

ШАРИПОВА Дилара Сафаргалиевна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

ОМАРОВА Акlima Каурденовна, кандидат искусствоведения, доцент Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

КАЗТУГАНОВА Айнур Жасанбергеневна, кандидат искусствоведения, доцент, ведущий научный сотрудник Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

ТУРМАГАМБЕТОВА Бахыт Жолдыбаевна, кандидат искусствоведения, музыковед, доцент кафедры музыки и искусства Атырау Университет им. Х.Досмухамедова (Атырау, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ЖУНДИБАЕВА Арай Канатиевна, PhD, ассоциированный профессор, заведующий лабораторией казахского языка, казахской литературы, истории Казахстана Национальной академии образования имени И. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

ДАУТОВА Гульназ Рахимовна, PhD, преподаватель кафедры казахской литературы и теории литературы (Алматы, Казахстан)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

БАГНО Всеволод Евгеньевич, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Российской академии наук (Санкт-Петербург, Россия)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

КЕНДИРБАЙ Гульнар Турабековна, доктор исторических наук, профессор Колумбийского университета (Нью-Йорк, США)

Ссылка на профиль: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

SHAMORRO Antonio Chicharro, доктор наук, профессор Гранадского университета, заведующий факультета философии и рукописи (Гранада, Испания) N = 2

КРАСОВСКАЯ Аксинья, доктор филологических наук, профессор, Бухарестский университет (Бухарест, Румыния) N = 1

НИКОЛАС Мари, доктор филологических наук, профессор, Университет Лихай (Пенсильвания, США) N = 1

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF:

MATYZZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General director of the M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216628445>

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SULTAN Yertay, Ph.D., Vice-general director of M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216705450>

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanovich, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, President's advisor of the Republic of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216859605>

BAZARBAYEVA Zeynep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Chief Researcher of the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56195378100>

ZHOLDASBEKOVA Bayan Omirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Dean of the Philological Faculty of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57203201994>

NEGIMOV Serik Nygmetollayevich, Doctor of Philology, Professor of the Department of Kazakh Literature of L.Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=NEGIMOV&st2=Serik&origin=searchauthorlookup>

TEMIRBOLAT Alua Berikbayevna, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Kazakh Literature and Literary Theory of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56148996000>

NURGALI Kadisha Rustembekovna, Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Russian Philology L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55915843100>

ORDA Gulzhakhan Zhumaberdyevna, Doctor of Philology, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192676955>

KALIYEVA Almira Kairtayevna, Candidate of Philological Sciences, Deputy Director General for Science of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57213160949>

ANANYEVA Svetlana Viktorovna, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the M.O.Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/results/authorNamesList.uri?st1=ANANYEVA&st2=Svetlana&origin=searchauthorlookup>

KYDYR Torali Edilbay, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Chief Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216896393>

SHARIPOVA Dilyara Safargaliyeva, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher at the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192097133>

OMAROVA Aklima Kairdenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210747041>

KAZTUGANOVA Ainur Zhasanbergenovna, Candidate of Art History, Associate Professor, Leading Researcher of the M. O. Auezov Institute of Literature and Art (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210749637>

TURMAGAMBETOVA Bakhyt Zholdybayevna, Candidate of Art History, Senior lecturer at the Department of Music and Art of H.Dosmukhamedov Atyrau University (Atyrau, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57212550200>

ZHUNDIBAYEVA Arai Kanapiyevna, PhD, Associate Professor, Head of the Laboratory of the Kazakh language, Kazakh Literature, History of Kazakhstan of the I. Altynsarin National Academy of Education (Nur-Sultan, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55912694100>

DAUTOVA Gulnaz Rakhimovna, PhD, Lecturer, Department of Kazakh Literature and Literary Theory (Almaty, Kazakhstan)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57192094749>

INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL:

BAGNO Vsevolod, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences (Saint Petersburg, Russia)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55788979100>

KENDIRBAY Gulnar Turabekovna, Doctor of Historical Sciences, Professor of Columbia University (New York, USA)
Profile link: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=25226509300>

CHAMORRO Antonio Chicharro, Doctor of Sciences, Professor of Granada University, Head of the Faculty of Philosophy and Manuscript (Granada, Spain)
H = 2

KRASOVSKAYA Aksinia, Doctor of Philology, Professor, Bucharest University (Bucharest, Romania)
H = 1

NIKOLAS Mary, Doctor of Philology, Professor, Lehigh University (Pennsylvania, USA)
H = 1

МАЗМҰНЫ

Бас редактордың алғы сөзі.....14

Әдебиеттану

<i>Даутұлы Т., Матыжанов К.С.</i> Жаңылтпаштардың құрылымындағы ұйқастың рөлі.....	17
<i>Мәдібаева Қ.Қ.</i> Ахмет Байтұрсынұлының әдебиеттану терминдерін қалыптау ұстанымы.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтикалық категория.....	37
<i>Әуесбаева П.Т.</i> Ауызша әңгімелердің тақырыптық-идеялық және поэтикалық сипаты.....	48
<i>Нұрдәулетова Б.И., Нұржан А.С.</i> Жерлеу орындарындағы суреттердің сакралды семантикасы (Маңғыстау аймағы мысалында).....	61
<i>Бейсенұлы Ж., Шаймерденова Қ.Қ., Мамаева Г.Б.</i> Мағжан мен Чолпан шығармашылығындағы ортақ сарындар.....	77
<i>Тұяқбаев Ғ.Ә., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы.....	91
<i>Джумағалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> В. Михайловтың «Аспан мен жер арасындағы бір өзі...» роман-эссесі рецептивтік эстетика мән-мәтінінде.....	101
<i>Жанбершиева Ұ.Н., Оралова Г.С.</i> Сыр бойында туған аңыздардың ұлттық сананы жаңғыртудағы маңызы.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Балалар ойындарының тұлғалық даму үдерісіндегі әсері және ерекшеліктері.....	120
<i>Аубакирова Қ.Қ., Камешева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Мәмлүктер кезіндегі әдеби ескерткіштер және «Иршәдул-мулук уәс-салатин» ескерткіші (XIII-XV ғ.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Балаларға арналған шығармаларда шындықты бейнелеу (Б. Әділ шығармаларының негізінде).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Ескен Елубаев поэзиясындағы ұлттық құндылықтар жүйесінің көркемдік ерекшеліктері.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Қазіргі қазақ поэзиясындағы психологизм.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романындағы фольклоризм.....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> Қазақ әдебиетіндегі эпистолярлық жанрдың тарихы.....	183
<i>Сағатова Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Қазақ мақал-мәтелдеріндегі «ар – ұждан» концептісі.....	194
<i>Сұлтанғалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Әдеби шығармадағы кездейсоқ оқиғалар әлеміндегі кейіпкерлердің алеаторика мен хэппенинг ерекшеліктеріне сай бейнеленуі.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Қыргызбаева А.Д.</i> Қазіргі қазақ әңгімелеріндегі сакральдылық ұғым-түсініктердің көркемдік қызметі.....	216

Мәдениеттану

<i>Жұмаш А.Ы., Әбенова Ә.Е., Күлетова Ұ.А.</i> Сахна тілін оқыту әдістерінің ерекшеліктері.....	232
<i>Шарипова Д.С., Ақсақалова Ж.А.</i> Заманауи Қазақстан кескіндемесіндегі тарихи тақырыптың жаңғыруы.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Заманауи қазақ театр өнеріндегі рухани жаңғырудың көрінісі.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> ХХІ ғасырдағы классикалық қойылымдардың сахна тіліндегі жаңашылдығы.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> «Құлагер» қойылымындағы актерлердің шеберлік тәсілі және кейіпкер сомдаудың стилі.....	272
<i>Кенджақұлова А. Б., Әлжанов Ғ.М.</i> Қазіргі қазақ станокты графикасындағы фольклорлық мотивтер.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Билингвизм трансмәдени коммуникация құбылысы ретінде.....	304

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение главного редактора.....15

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Даутулы Т., Матыжанов К.С.</i> Роль рифм в структуре скороговорок.....	17
<i>Мадибаетова К.К.</i> Принцип Ахмета Байтурсынова образования литературных терминов.....	26
<i>Кажытай Б.К., Оразбек М.С.</i> Оксюморон – поэтическая категория.....	37
<i>Ауесбаева П.Т.</i> Идеино-тематический и поэтический характер устных рассказов.....	48
<i>Нурдаулетова Б.И., Нуржан А.С.</i> Сакральная семантика изображений в захоронениях (на примере Мангистауской области).....	61
<i>Бейсенулы Ж., Шаймерденова К.К., Мамаева Г.Б.</i> Общие направления в творчестве Магжана и Чолпана.....	77
<i>Тыякбаев Г.А., Тайман С.Т., Уразова А.К.</i> Эпистолярное наследие Мустафы Шокая.....	91
<i>Джумагалиева У.З., Демченко Л.Н., Ананьева С.В.</i> Роман-эссе В. Михайлова «Один меж небом и землей...» в контексте рецептивной эстетики.....	101
<i>Жанбердиева У.Н., Оралова Г.С.</i> Роль мифов рожденных на берегу Сыра в возрождении национального сознания.....	111
<i>Ислямбекова А.К., Оздемир Н.</i> Влияние и особенности детских игр в процессе личностного развития детей.....	120
<i>Аубакирова К.К., Камишева Г.А., Мустафаева А.А.</i> Литературные памятники мамлюкского периода и письменный памятник «Иршадудль-мулук уас-салатин» (XIII-XV вв.).....	128
<i>Хуатбекұлы Е.</i> Изображение действительности в произведениях для детей (По произведениям Б. Адила).....	137
<i>Худайбергенов Н.Д.</i> Художественные особенности системы национальных ценностей в поэзии Ескена Елубаева.....	149
<i>Баязитов Б.Б.</i> Психологизм в современной казахской поэзии.....	161
<i>Набиолла Н.</i> Фольклоризм в романе Таласбека Асемкулова «Талтус».....	173
<i>Калижарова Ж.Т.</i> История эпистолярного жанра в казахской литературе.....	183
<i>Сагатов Ш.Б., Юнисов Е.А.</i> Концепт «совесть» в казахских пословицах.....	194
<i>Султангалиева Р.Б., Харисова Ж.Ж.</i> Отражение персонажей в мире случайных событий в литературном произведении в соответствии с особенностями алеаторики и хэппенинг.....	205
<i>Карбозов Е.К., Шегебаев А.М., Киргизбаева А.Д.</i> Художественная функция концептов сакральности в современных казахских рассказах.....	216

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

<i>Жумаши А.Ы., Абеннова А.Е., Кулетова У.А.</i> Особенности методики обучения сценической речи.....	232
<i>Шаринова Д.С., Аксакалова Ж.А.</i> Модернизация исторической темы в живописи современного Казахстана.....	241
<i>Исламбаева З.У., Ташимова М.М.</i> Отражение духовной модернизации современного казахского театрального искусства.....	249
<i>Еркебай А.С.</i> Новизна сценической речи в классических постановках XXI века.....	262
<i>Алимкулова Ж.К., Кубеков Т.Н.</i> Способ работы актеров в постановке «Кулагер» и стиль исполнения персонажа.....	272
<i>Кенжакулова А.Б., Альжанов Г.М.</i> Фольклорные мотивы в современной казахской станковой графике.....	285
<i>Әден Ж.Ш., Сансызбаева С.К.</i> Двужызычие как феномен транскультурной коммуникации.....	304

CONTENT

Editor-in-chief's address.....16

LITERARY STUDIES

<i>Dautuly T., Matyzhanov K.S.</i> Phe role of rhymes in the structure of tongue twisters.....	17
<i>Madibayeva K.K.</i> Akhmet Baitursynov's principle of formation of literary terms.....	26
<i>Kazhytay B.K., Orazbek M.S.</i> Oxymoron – poetic category.....	37
<i>Auyesbayeva P.T.</i> Thematic-ideological and poetic character of oral narratives.....	48
<i>Nurdauletova B.I., Nurzhan A.S.</i> Sacred semantics of images in burial places (on the example of Mangystau region).....	61
<i>Beisenuly Zh., Shaimerdenova K.K., Mamayeva G.B.</i> Common trends in creative activities of Magzhana and Cholpon.....	77
<i>Tuyakbayev G.A., Taiman S.T., Urazova A.K.</i> Epistolary legacy of Mustafa Shokay.....	91
<i>Dzhumagalieva U.S., Demchenko L.N., Ananyeva S.V.</i> Roman-essay by V. Mikhailov «One between heaven and earth ...» in the context of receptive aesthetics.....	101
<i>Zhanbershiyeva U.N., Oralova G.S.</i> The significance of the Syr land legends in modernizing the national consciousness.....	111
<i>Islymbekova A.K., Ozdemir N.</i> Influence and features of children`s games in the process of personal development of children.....	120
<i>Aubakirova K.K., Kamisheva G.A., Mustafayeva A.A.</i> Literary monuments in the Mamluk period and the manuscript "Irshadul-muluk uas-salatin" (13-15th centuries).....	128
<i>Khuatbekuly Y.</i> Representation of reality in works for children (Based on the works of B. Adil).....	137
<i>Khudaibergenov N.D.</i> Artistic features of the system of national values in the poetry of Yesken Yelubaev.....	149
<i>Bayazitov B.B.</i> Psychologism in modern kazakh poetry.....	161
<i>Nabiolla N.</i> Folklorism in Talasbek Asemkulov's novel «Taltus».....	173
<i>Kalizharova Zh.T.</i> The history of the epistolary genre in Kazakh literature.....	183
<i>Sagatova Sh.B., Yunissov Y.A.</i> The meaning of the «conscience» concept in Kazakh proverbs.....	194
<i>Sultangaliyeva R.B., Kharisova Zh.Zh.</i> Reflection of characters in the world of random events in a literary work according to the features of aleatorics and happening.....	205
<i>Karbozov Y.K., Shegebayev A.M., Kyrgyzbayeva A.D.</i> The artistic function of the concepts of sacredness in modern Kazakh stories.....	216

CULTURAL STUDIES

<i>Zhumash A.I., Abenova A.E., Kuletova U.A.</i> Features of the medical science of scenic speech training.....	232
<i>Sharipova D.S., Axakalova Zh.A.</i> Modernization of the historical theme in the painting of modern Kazakhstan.....	241
<i>Islambayeva Z.U., Tauumova M.M.</i> A reflection of the spiritual modernization of the modern Kazakh theatrical art.....	249
<i>Yerkebay A.</i> Novelty of stage language in classical plays of XXI century.....	262
<i>Alimkulova Zh.K., Kubekov T.N.</i> The way the actors work in the production of "Kulager" and the style of performance of the character.....	272
<i>Kenjakulova A.B., Alzhanov G.M.</i> Folklore motifs in modern Kazakh easel graphics.....	285
<i>Aden Zh.Sh., Sansyzybayeva S.K.</i> Bilingualism as a phenomenon of transcultural communication.....	304

Құрметті оқырмандар, әріптестер, достар!

Сіз «Керуен» ғылыми журналының кезекті санын ашып отырсыз.

Журнал мақалалары CrossRef дерекқорында тіркеледі және әр автордың мақаласына DOI - электронды құжаттарға сілтеме жасау үшін пайдаланылатын цифрлық объект идентификаторы беріледі. Журнал «Ұлттық ғылыми-техникалық сараптама орталығы» акционерлік қоғамның (NCSTE) Қазақстандық дәйексөздер базасында (KazBC) индекстеледі. Алдағы уақыттарда авторларды Web of Science және Scopus халықаралық дәйексөздер базасына енгізілген басылымдарда қабылданған стандарттарға сәйкес жарияланымдар дайындауға бағдарлай бастаймыз. Бұған дейін аннотация мен кілт сөздердің көлеміне қойылатын талаптар реттелген.

Журналдың редакциялық алқасына қазақстандық және шетелдік жетекші ғалымдар кіреді. Журнал авторлардың жарияланымдарының ақпараттық ашықтығы мен қолжетімділігі саясатын ұстанады; мақалалар журналдың веб-сайтында үш тілде толық мәтінді қол жетімділікпен орналастырылған.

Журналдың мақсаты- гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа жетістіктердің нәтижесі бойынша ақпарат беру.

Журналдың міндеттері:

Бұрын жарияланбаған және басқа журналда жариялау үшін ұсынылмаған түпнұсқа жоғары сапалы ғылыми мақалаларды қабылдау.

Авторлық құқыққа қатысты Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына және жариялау этикасы бойынша әлемдік тәжірибеде жалпы қабылданған ережелерге сүйену.

Келесі гуманитарлық ғылымдар саласындағы жаңа зерттеулерді қамту:

1. Әдебиеттану
2. Мәдениеттану

Құрметпен, «Керуен» журналының бас редакторы, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас директоры (Алматы, Қазақстан) МАТЫДЖАНОВ Кенжесхан Ісләмжанұлы

Уважаемые читатели, коллеги, единомышленники, друзья!

Перед вами очередной номер научного журнала «**Керуен**».

Статьи журнала регистрируются в БД CrossRef и к каждой авторской статье обязательно присваивается DOI – цифровой идентификатор объекта, который используется для обеспечения цитирования, ссылки и выхода на электронные документы. Журнал индексируется Казахстанской базой цитирования (КазБЦ) АО «Национальный центр государственной научно-технической экспертизы» (НЦГНТЭ). Постепенно мы начинаем ориентировать авторов на подготовку публикаций по стандартам, принятым в изданиях, входящих в международные базы цитирований Web of Science и Scopus. Ранее уже были скорректированы требования к объему аннотации и ключевым словам.

В составе редакционной коллегии журнала представлены ведущие казахстанские и зарубежные ученые. Журнал следует политике информационной открытости и доступности публикаций авторов, статьи размещаются на сайте журнала на трех языках в полнотекстовом доступе.

Целью журнала является распространение научной информации и привлечение новых авторов. Журнал инициирует дискуссии по результатам новых достижений в области гуманитарных наук.

Задачи журнала:

Принимать оригинальные высококачественные научные статьи, ранее не опубликованные и не представленные для публикации в другом журнале.

Опирается на требования законодательства Республики Казахстан в отношении авторского права и общепринятые в мировой практике положения по публикационной этике.

Ориентироваться на охват публикаций по следующим специальностям в области гуманитарных наук.

1. Литературоведение
2. Культурология

С уважением и надеждой на сотрудничество, главный редактор «Керуен», доктор филологических наук, член-корреспондент НАН РК, генеральный директор Института литературы и искусства им. М.О. Ауэзова МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович.

Dear readers, colleagues, associates, friends!

Here is the next issue of the scientific journal "Keruen".

Journal articles are registered in the CrossRef database and a DOI is necessarily assigned to each author's article - a digital object identifier that is used to provide citation, reference and output to electronic documents. The journal is indexed by the Kazakhstan Citation Database (KazCD) of the National Center for State Scientific and Technical Expertise JSC (NCSTE). Gradually, we begin to orient the authors to the preparation of publications according to the standards adopted in the editions included in the international citation databases Web of Science and Scopus. Previously, the requirements for the volume of the annotation and keywords have already been adjusted.

The editorial board of the journal includes leading Kazakhstani and foreign scientists. The journal follows the policy of information openness and accessibility of authors' publications; articles are posted on the journal's website in three languages in full-text access.

The purpose of the journal is to disseminate scientific information and attract new authors. The journal initiates discussions on the outcome of new advances in the humanities.

The tasks of the journal:

Accept original high quality scientific articles that have not been previously published or submitted for publication in another journal.

Rely on the requirements of the legislation of the Republic of Kazakhstan in relation to copyright and generally accepted in world practice provisions on publication ethics.

Focus on the coverage of publications in the following specialties: humanitarian sciences

1. Literary studies
2. Cultural studies

With respect and hope for cooperation, Editor-in-chief of "Keruen", Doctor of Philology, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of the M.O. Auezov Institute of Literature and Art MATYZHANOV Kenzhekhan Slyamzhanovich.

Кенджакулова А.Б.¹, Әлжанов Ғ.М.²

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты

Алматы, Қазақстан

Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті

Атырау, Қазақстан

E-mail: ainura8883@mail.ru, alzhanov82@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8559-6429, 0000-0001-9552-5181

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ СТАНОКТЫ ГРАФИКАСЫНДАҒЫ ФОЛЬКЛОРЛЫҚ МОТИВТЕР

Аңдатпа. Мақала Қазақстанның заманауи графикасының негізгі стратегияларының бірі, оның фольклорлық мотивтерге ұлттық тәжірибенің, рухани құндылықтардың, тарихи тағылымдардың квинтэссенциясы іспетті қаралуын паш етеді.

Бүгінде фольклор жаһандану дәуіріне тән мәдени ығыстырылу ағымына қарсы тұруға мүмкіндік беретін ұлттық теңдестірілудің қайта танылуы мен терең зерделенуіне үлкен мүмкіндік екені қозғалады.

Мақалада фольклор арнайы зерттеу нысанасына айналып, кең көлемде, тереңдей қарастырылады. Фольклор – әлемдегі барша халықтардың ұлттық мәдениетінің қайнар бұлағы, тарихи жадының, дәстүрлі дүниетанымының алтын қоры, рухани жан дүниесінің айнасы. Елдің ежелгі дүниетанымын саралауда, өмір салты мен рухани әлемін бағамдауда одан өткен кенен қазына, құнды да құнарлы дерек көзі жоқ. Осы орайда, графика өнеріндегі фольклор мотивтерін зерттеу ұлттық келбетті айқындау болып табылады. Фольклордың сөз өнерімен байланысы өте тығыз әрі өте маңызды. Бір жақты түсіну фольклордың эстетикалық-эмоциялық қасиетін төмендетіп, аясын тарылтады. Ұлттық қорымыздағы фольклорлық мол мұрамыздың графикадағы көрінісін зерттеу мәселесі де маңызды болып табылады. Сондықтан, халықтың дүниетанымы мен ұлттық болмысын өнертанудың жаңа талаптары тұрғысынан саралау – бүгінгі өнертану ғылымындағы өзекті әрі басты мәселелердің бірі екендігі сипатталады. Н. Бажировтың, Д. Қастеевтің, Ш. Тұрғановтың туындыларын зерттей келе, заманауи жағдайларда станокты графикада фольклоризмге саналы түрде ден қоя отырып, өткен заман туралы ой түйіп, оны болашақ ұрпаққа жеткізудің жаңа тәсілдерін байқалғандығы жазылған. Анағұрлым маңыздыларының қатарында қазақ жерінің бүтіндігін сақтау жолында ұлтымыздың мәдени мол мұрасын паш етіп, қазақ ұлтының Тәуелсіздігін қорғау жолында жанын құрбан етуге даяр батырларымыздың тұлғалары бейнеленген графикалық жұмыстарға сипаттама жазылды.

Кілт сөздер: фольклор, фольклорлық мотив, графика, заманауи графика, станокты графика, кітап графикасы, фольклоризм.

Кіріспе. Заманауи графикшілердің шығармашылығын зерттеуде олардың туындыларындағы ізденістердің фольклорлық дәстүрмен тығыз байланыста екендігін бағамдадық. Мұндай әдіс суретшілердің алға қойған басты мақсаттарын айқындап, шеберлердің көптеген мәтіндерінде айтпақ болған астыртын ойларын ұғынуға мүмкіндік береді.

Сыртқы әсерге байланысты туы – құлқына, темпераментіне, жаратылысынан берілген дарындылығына, бояу ерекшеліктерін тани білу қасиеттеріне байланысты да айырмашылық тереңдей түседі. Бейнелеу өнер шығармаларында жеке адамға тән өзіндік қолтаңбада көрініс табады. Мұндай өнерде қалыптасқан канондық заңдылық өнерге ғана тән өзіндік эмоционалды-мазмұндық мән мүмкіндіктерін шектей алмайды.

Материалдар мен әдістер. Нұрлан Бажиров – графика өнерінде ерекше экспрессиясымен танылған суретші. Негізгі тақырыбы – ат пен көшпенділер өмірі. «Суретші туындыларының кейіпкерлері – батырлары, шабандоздары – жанды, тынымсыз адамдар екенін полотноларына қарап отырып байқау қиын емес. Бажиров кейіпкерлеріне тып-тыныш, үнсіздікке отыру жат құбылыс, олар әрдайым қозғалыста, бұл да суретші шеберлігінің бір қыры деп танып білуге немесе өнер иесінің бойындағы энергиясының аласапыран күйде екендігі десек те болады» деген ойлар тақырыпты зерттеу кезінде келген-ді (Кенджакулова, 2020:298). Мысалы, бір туындыда көкпар ойынын көреміз. Көкпар ойыны ертеден келе жатқан ойындардың бірі. Бұл ойын көптеген жігіттердің қатысуымен өтетін аттылардың ойыны. Ойынға бауыздалған лақ пайдаланылады. Ойынға қатысушы аттылы жігіттер белгіленген сызықтың бойына қатарға тұрады. Жігіттер тұрған сызықтан 50-60 адымдай жерге көкпар тасталынады. Ойын жүргізушінің белгісімен салт аттылар тұра шабады, қайсысы бұрын жеткені жолында жатқан көкпарды іліп алып қашады. Оны артынан қуып жетіп, басып озған ойыншы тартып алады, осылайша ара қашықтығы 4-5 шақырымдай белгіленген көмбеге кім бұрын әкелсе, сол көкпарды алады. Көкпарды қызықтаушылар бірнеше рет тігеді. Көкпар қанша рет тігілсе, ойын сонша рет қайталаынады. Көркем туындыда ат үстіндегі екі жас жігіттің көкпарға таласып-тартысып жатқанын көреміз. Композициялық құрылымына тоқталсақ, туынды терең экспрессияға құрылған.

«Қансонарда бүркітші шығады аңға» деп ата-бабаларымыз айтып кеткендей, қандай уақыт болмасын бүркітші аңға шыққан. Енді бір туындыда ат үстіндегі екі адамның қыран құс бүркіттерімен аңға шығып бара жатқан бір сәті бейнеленген. Алып тұлғалы образда кейіпкердің бет-сүйегі шығыңқы көрсетілген. Ақ пен қара түс арасындағы үйлесімділік, түрлі бағыттағы штрих сызықтар образдарды құрайды. Бір-бірімен беттесе қарап әңгімелесіп бара жатқан екі аңшы кетіп барады. Сол қолдарында қонған бүркіттерін байқаймыз.

Жалпы бейнелеу өнері саласындағы суретшілердің ішінде сегіз қырлы, бір сырлы Е. Оспанов, Н. Бажировтар сынды танымал графикшілердің шығармашылығы өнертану саласында ғылыми тұрғыдан арнаулы зерттеу объектісіне айнала қойған жоқ. Мерзімді баспасөз беттерінде бірлі-жарлы ұжымдық жинақтарда жарық көрген мақалалар болмаса, жалпы өнертанушылар тарапынан толыққанды зерттеулер жоқтың қасы.

Н. Бажировтың шығармашылығы Қазақстанда ғана емес, шетелдерде де кең танымал. Оның жұмыстарының ауқымдылығы, стильдік бірлігі, композицияларының күрделілігі, номадтардың ар-ожданының кодексіне айналғандай. Автор туындыларындағы адалдық, батылдық оның шығармашылығын өзге шеберлердің еңбектерінен айрықшалап тұратыны хақ. Суретшінің өзі батырлар тақырыбын жаңаша сипаттайтынын айтады: «Мен алған биік – қазақ батырларын қалай бейнелеу керектігін көрсету. Оларды жақсы жағынан, тағдырмен арпалысып, тауы шағылмаған жасампаз тұлға ретінде суреттейтін біреу болуы тиіс. Бізде батырларды әдетте қалай суреттейді? Үйреншікті күйде – бүйірінен, не алдынан. Орыстар өздерінің атқа отырып алған батырларын қалай суреттейді, дәл солардың бейнелерін көшіріп алған дерсің. Ал мен асау айғырды, жүйрік тұлпарларды салатын суретшімін. Асау

тұлпарды кез-келген бейнеде сомдаймын. Менің жұмыстарымның барлығы жақсы. Бірде бір композициялар қайталанбаған, әртүрлі (Кенджакулова, 2019).

Шебердің жеке стилі бір мақсатқа – өлімге емес, өмірге деген қайтпас тартысқа құрылған. Бұл мақсаттың ашылуы графикшіні дене тұрысы лезде құбылып кететін, қызықты композициялық жүрісті, ракурстары күрделі қарқынды туындылардың сомдалуына алып келді. Алайда, егер Бажировтың жұмыстарының стиліне үңіліп қарасақ, бейнеленген оқиғалардың эпикалық ұғымына көптеген сілтемелерді табуға болады. Біріншіден, Н.Бажиров өмірді абстрактілі, жалпы сұлбада салуға тырысады. Әлемнің мұндай абстрактілі үлгісі қайшылықты күштерге, түрлі өмірлік міндеттердің қарама-қайшылығына: өмір мен өлімге, әлсіздік пен күшке, жеңіс пен жеңіліске, кейде тіпті тұлпарлардың бейнелерінің гротескіне қаланған. Мұндай қайшылық бей-берекеттік пен тәртіптің мәңгілік тайталасы іспетті аңыздық негізге ие. Жалпылауға, нақылға талпынатын эпос өнері, сөзсіз рух жағынан Бажировтық әлемге жақын.

Талдау. Графикшінің шығармашылығында кең тараған, жеңбей қоймайтын талас-тартыс мақсаты, аңыз, жыр-дастандық семантикаға қанық және Бажиров өзінің батырларын міндетті түрде сынақ үстінде бейнелейді, яғни оның графикаларындағы батырлар жыр-дастанның, ертегі-шежірелердің кейіпкерлері сияқты тағдыр тәлкегінен дараланып, жаңа мәртебеге ие болып тұрады.

Тіпті «Қыз қуу» ойынының бейнесі күнделікті тұрмыс-тіршілікпен бар байланысын үзгендей. Асау тұлпардың желден жүйрік екпінімен шауып келе жатып қалт бұрыла қалуы туындыға жаңа қаһармандық көрініс береді. Бұл жұмыста тұлпардың кенеттен кісінеп барып қалт секірісі – көкпаршының қайтпас қайсар жігерінің айғағы. Онда – ештеңеге қарамастан, жеңіске деген ұмтылыстың буырқанған күші. Оның табандылығы мен қайтпас жігеріне оның қарсыласы да дес берер емес. Қарапайым қыздан ол енді өжет жауынгерге, батыр-аруға айналады.

Н. Бажировтың жұмысындағы кеңістік нақтыланбаған. Графикші көбіне өте қызықты композициялық әдісті пайдаланады: оның сахнасында өрбитін бүкіл оқиғаның динамикасы мен экспрессиясы бір кішігірім алаңға сыйып кеткен, ал сол алаңның бұл телімі торшон-қағаздың фактуралық бетінің арқасында бос кеңістік бастапқы материя іспетті, кеңейіп, шексіз тарқатыла береді. Бұл ретте, кеңістік орталықтанбаған, ол кез келген шекарадан асып, шексіз күйге ене алады. Шын мәніндегі кеңістік мәңгілік кеңістікке жалғасады. Нәтижесінде, біздің алдымызда шынайы өмірге қатысы жоқ кеңістіктей сезім туады. Ол жыр-дастан немесе ертегілердің – шексіз, асқақ, абстрактілі кеңістігі секілді мінезделеді.

Графикші Н. Бажировтың номад кеңістігінің бұл сипаты И. Исабаевтың талас-тартыс сахнасына ұласады. Әсіресе, оның кейінгі жұмыстарындағы, мысалы «Қазақ эпосының мотивтері» деп аталатын (1986) офорттар сериясымен. Исабаевтың еркін кеңістігі жіңішке қара штрихтермен, олардың қоюлануы немесе керісінше тілінуі атбегілердің ауасы мен сәулесіне қаныққан кеңістік сыйлайды. Исабаев та, кейінірек Бажиров та даланың еркін, ашық, бейқам кеңістіктің локусы іспетті фольклорлық дәстүрге бойұсынған. Сонымен бірге, қазақ шеберлерінің семантикалық даласы айтарлықтай кеңейіп, түрлі ассоциативтік мәнін қамтып: дала – ең алдымен, рухтың еркіндігі мен адам болмысының асау табиғатын суреттейді.

Түрлі кеңістікті жазықтардың берілуі белгілі бір уақытпен үндеседі. Оның кейіпкерлері – өткеннің адамдары емес, тарихи кейіпкерлер емес. Олар біздің замандастарымыз, құрдастарымыз сынды.

Онымен қоса, Н.Бажировтың еңбектері – өздерін Табиғат Анамен етене тұтас сезінетін адамдар, оның бейнелеген асау арғымақтарынан басқа – гепардтар, тарлан қасқырлар, азулы иттер (Тазы, Арлан қасқыр), адамдар секілді текті, сұсты, саликалы.

Сурет 1 – Көкпар Н. Бажиров 2011 торшон аралас техника 170х90см.

Қай суретшіні алар болсақ та, өз туған елінің тарихына қалам тартпағаны жоқ. Сонымен қатар, тұяғы жерге тимей желдей ескен небір арғымақтардың ғажайып бейнелері де қазақ суретшілерінің ең жақсы, ең жақын тақырыбы. Туған жерге, туған елінің тарихына, салт-дәстүріне деген құрмет бұл суретшілердің осы тақырыптарды қолға алуына тікелей себеп екенін айтпаса да түсінікті. Тарихи тақырыптан алыс кетпеген, «өз елінің әрбір тасына да құрмет көрсете білген» суретшілеріміздің бірі – Нұрлан Бажиров. Ол өз шығармашылығы туралы осылай еске ала жазады. Шынында суретші-анималист Н. Бажировтың қай шығармасын алсақ та, оның өз еліне, жеріне деген сүйіспеншілігін анық байқаймыз. Ол сәйгүліктердің әр шабысын, тарихи оқиғалардағы «Ер қанаты – ат» деген мақалдың сәйкестігін дәлелдейтін бірнеше туындыны дүниеге әкелді. Әсіресе, суретші шығармаларындағы арғымақтардың бейнесіне қарап, олардың сартылдаған тұяғының дыбысын естігендей әсер алатының да ғажап сезім!

Енді осындай әсерлі сезімге жетелер суретші қылқаламының сиқыры неде екенін тереңірек түсініп көрейік. Суретшінің бұл шығарманы жазудағы ерекшелігі – материалында. Ерекше таңдалған торшон (акварель қағазы) суретті беруде қаракүл терісін теріс айналдыра отырып, соның үстіне жазғандай керемет әсер беріп тұр. Бұл материалды алу арқылы өткен заманда нағыз көкпар тартыстың қандай болғанын жайлап көзге елестету немесе ескі кинолардан үзінді көріп отырғандай әсер беру үшін таңдалғандай. Жігіттің жігіттігін, батылдығы мен ептілігін сынаған көкпар ойыны қазір де сақталған, тіпті қазақтың спорттық ойыны ретінде арнайы жарыстар да ұйымдастырылады. Графикшілер әдет-ғұрып фольклорына аса мән бере отырып, ұлттық құндылықтарды сақтап қалуға және фольклордың мәдени маңыздылығын жандандыруға тырысты. Сондықтан олар қазақтың ұлттық ойындарын өткеннің қоғамдық-әлеуметтік тәжірибесі, халықтың мұрасы ретінде қарастырып, қазақ халқының рухани қарым-қатынасын қазіргі заманғы жалғасы ретінде бейнелеуге тырысқан. Й. Хейзинга ұлттық ойындарға «...маңызды әлеуметтік оқиғаны сипат-

тайды, моральдық-әлеуметтік идеяны жүзеге асырады» деп баға береді (Хейзинга, 1997).

Қазіргі кезде бұл ойын – командалық ойын. Ал, автор тандауындағы көкпар ойыны нағыз батырлардың мықтылығын сынап шағын топпен ейнелеген. Жігіттердің шарт қимылы, оқыс қозғалыстары, шеберлігі асқан көркем мазмұнда баяндалған. Қызуқанды жігіттердің әр қимылын қалт жібермей, солардың ыңғайымен арпалысқа түскен арғымақтары да ауыздығын қарш-қарш шайнап, езуінен аққан көбігін шашырата қарсыласына сес көрсетеді. Көкпарды шірене тартқанда аттың айылдары борт-борт үзілердей сықырласа да, иесінің икемімен тебіне түсіп, кісінейді. Көкпардың қызығына батқан дала серілері тобылғы сапты, қайыстан өрілген дойыр қамшыларының жерде қалғанын да керек қылар емес. Туындыны тамашалау кезінде көкпаршылардың шапшаң қимылын, екпіндете желуін, қарсыласына олжасын оңайлықпен бере салмай жанталасуын, сол әрекеттер кезіндегі ішкі сезімін де осылайша ойыңнан өткізе, сезіне аласың. Бұл автордың көрермен сезімін өз уысында ұстап, олардың шығарманы жан-дүниесімен сезініп, жүректерінен өткізгенін қалауы. Суреттің идеялық көркемдігі де осында. Автор өзінің графикалық туындыларын тек ақ-қара түспен ғана емес, айрықша қарындаштар мен графикалық жұмсақ пастелдерді араластыру арқылы орындайды. Суретшінің бұл тапқырлығы, оның шығармаларын көркемдей түспесе, мәнін жоғалтпақ емес.

Өз өмірін сурет өнерімен байланыстырған заманауи суретшінің қылқаламынан әлі де талай ғажап туындылары шығары сөзсіз. Әрине, олар да қазақ тарихын, мәдениеті мен дәстүрін бейнелері хақ.

Н.Бажировтың шығармашылығын талдай келе, біздер фольклор мотивіне тікелей емес, латентті (жасырын) фольклоризмге, әдебиеттанушылардың айтуынша, «фольклорлық шындыққа, көріністерге немесе бейнелерге емес, тұтас көркем жүйенің өміртанымдық деңгейіндегі фольклордан көрінетін ақиқатқа негізделген дүниені көреміз» (Налепин, 2009:225).

Кинематографияға жақындық Д. Қастеевтің графикалық нақыштау беттерін бірден айрықшалайды. Жас та болса, танымал шебердің шығармашылық ерекшелігі замандастарының еңбектерімен салыстырғанда оның статикалық еңбектерінен қатты байқалады. Туындыларында ұзынша, ақ парақ бетіндегі бейне бір шауып, самғап келе жатқандай әсер беретін батырдың сұлбасы кадрдың эпикалық шежіресінен бөліп алынғандай. Ракурстары күрделі, қарқынды, өмірдің қас-қағым бір мезеті бұл эпикалық шежіре шертілген бейнені көрерменнің өзі-ақ әрі қарай іліп әкететін күй сыйлайды. Автор өз шығармаларындағы жекелеген үзіндісіне ден қоюы эпостың ұзақ, әрекеттің кеңістікке жайылуына жол береді. Қастеев кинематографиялық оптиканың көмегімен эпос кейіпкерлерін кеңістіктің түрлі нүктелерінен лезде жылжытып, жеткізуге құмар.

Қастеев Дәурен Нұрхатұлы – Қазақстан Суретшілер Одағының мүшесі. 1997 жылы Республикалық көркемсурет колледжін «кескіндеме және графика» мамандығы бойынша бітірген.

2001 жылы Қазақ Мемлекеттік өнер академиясын бітірді. Д. Қастеев 2012 жылы «Қазақ халық эпосы» республикалық көрме-конкурсында және Қазақстан Республи-

касы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «Бабалар аңсаған Тәуелсіздік – «ата-бабалар өсиеттеген Тәуелсіздік» республикалық көрме-конкурсында 1 орын иеленді.

Оның кітаптарға жасаған безендіру графикалары өнер сүйер қауымнан жақсы баға алды. Ол графикалық жұмысын кейін де кескіндемелердің озық үлгісі ретінде көрсете алады.

Суретшілердің әдеби шығармаға жасаған иллюстрациялары кітап бетінде, оқырман назарында мәңгі қалатын туынды.

Жас болса да, атасының атын абыроймен алып жүрген Дәурен Қастеевтің есімі алыс-жақын шет елдерге танымал болып үлгерді. Ол өзінің «пейзаждың көркемдігінен гөрі, ұлттық бірегейлену, қазақтың өткен өмірі көп толғандыра бастаған кезде тарихи жанрға бет бұрғанын» айтады. Оның танымалдылығының құпиясы да осы тақырыпты тереңірек толғауында болса керек. Жас суретші Тәуелсіздіктің 25 жылдығына қарсы ұйымдастырылған «Бабалар аңсаған Тәуелсіздік» тақырыбындағы республикалық көрме-байқауында жүлделі бірінші орынды иеленді.

Сурет 2 – Құлагер Д. Қастеев 2017 қағаз қарындаш. 50x40.

Бұл байқауға ол «Ақтабан шұбырынды» атты триптихын қойған болатын. Осы жеңісі оған үлкен шабыт беріп, тақырыптың аясын кеңейте түсуге, өз бойындағы бар шеберлігін асқақтата көрсетуіне де жолбастар туынды болды. Д.Қастеевтің қай шығармасын алсақ та, өз елінің патриоты, өткен тарихқа деген мейірбандық пен жауапкершілікті тани аламыз. Суретші өзі айтқандай, тарихи жанр оның негізгі тақырыбы болса, сол тарихи оқиғаларды иллюстрациялауда да ерекше талантын таныта білді. «Әдебиет пен өнер егіз» ұғым екендігін М. Әуезовтен қалған сөз ретінде ғана қарамай, сол ұғымды нақты өз шығармаларында ұтымды ұғындыруда да суретші алдына жан салмай келеді.

Илияс Жансүгіровтің 125 жылдығына орай, оның «Құлагер» поэмасы алғаш ағылшын тіліне аударылды. Кітапты ағылшын тіліне аудару жұмысына он жылдай уақыт жұмсалған. Басылымның иллюстрациясын жасау құрметі белгілі суретші Д. Қастеевке бұйырды. Ол «Құлагердің» сұлбасын кітап туралы алғаш естіген бойда бірден қағаз бетіне түсірген. Бүгінде дәл сол картина кітап мұқабасын әсемдеп тұр. Әдебиет пен өнердің үйлесім табуы деген осы. Бұл иллюстрациясымен Д.Қастеев Open Eurasia-2017 байқауына қатысып, «Иллюстрация» санаты бойынша жүлделі екінші орынды жеңіп алғаны да бар қазақтың мақтаныш сезімін оятады. Осы иллюстрация туралы әдебиеттанушылар не дейді екен, тыңдап көрейік: «Классикалық кітаптың бағын асыра түскен «Құлагер» поэмасына арнайы салынған сериялық су-

реттер. Иллюстрациялар авторы Дәурен Қастеевтің суреткерлік қолтаңбасы қазақ дүниесі мүлде бейтаныс батыс оқырманын ең әуелі сурет тілімен-ақ тартып, ерекше құнарымен баурап аларына дау жоқ.

«Жан күші, әсерлі үміт ішті керіп,

Көзімнен тамшыланып, суық жасым.

Бір терең ойға қалдым ішім еріп».

Ағылшын тілді оқырман Илиястың туған жері Жетісудың сұлу табиғатын жаны тебірене суреттеген «Ішім еріп» атты өлеңіндегідей күйді ұғып, шығарманы іші еріп қабылдауы ғажап емес. Мен қазақтың ең алғашқы иллюстратор суретшісі Шоқан Уәлиханов деп санаймын. Үлкен прозаның элементтері тұнып тұратын географиялық жазбаларына Шоқан қарындашпен сұлбасын сызып сурет салған.

I. Жансүгіровтің «Құлагер» атты поэмасына салған иллюстрацияларында жас суретші Дәурен Қастеев шиыршық атқан эпикалық мезеттерді айқын бейнелей алған. Поэмадағы әр идея динамикалық жағынан дәл бедерленген. Суретші көшпелі өркениеттің күні батқанын сезінген, өлмес рухын өлең мен әнге аманаттаған Ақан серіден бастап, Құлагердей таңдаулыға артықтығы үшін шімірікпей айбалта сермеген Қаскөй наданның әбжылан болмысына дейін кескіндеме өнері арқылы беріпті. Айдалада адасқан қаздай шоқиған киіз үй, асқа бара жатқан салттылар, кең далаға біткен үйірлі жылқы, бәйге, күрес. Бұлар сана түкпірінде жадыдан өшпейтін этностық жаратылыс. Құлагердің графикалық кескінінде иісі қазаққа арман болған қас жүйріктің арқыраған жан дауысы, буырқанған қалыбы ақ қағазға құйылып түскен. Көшпелі қазақ өркениетінің дара таңбасын, ұлттық дүниетанымның стихиясын графикалық техникамен шебер берген Дәуреннің қылқаламынан туған Жиделібай – қазақтың классикалық әдебиеті екенін әбден тануға болады.

Қазақ әдебиеті үшін иллюстрация жанрына шындап мән беретін заман туды. Айгүл Кемелбаева өзінің «Ана тілі» газетінде жарық көрген «Біз Құлагерге орала береміз» атты мақаласында: «Бұл тамаша үрдіс қазақтың тұңғыш суретшісі Әбілхан Қастеевтің ұрпағы, асылдың сынығы Дәурен Қастеевтің шығармашылығынан бастау алып жатса ғажап болар еді!» - деген пікір айтады (Кемелбаева, 2019). Әдебиет пен өнердің бір арнаға тоғысуын нағыз көркем сипттау осылай шықса керек-ті...

Енді иллюстрацияға өнертанушы көзімен қарап көрейік. Арнасынан асып-тасып, бар күшін жинап, күнмен бірге күркіреп, жай оғындай жарқ ете түсіп, аяғы жерге тимей осқырына шауып келе жатыр! Бұл кітап мұқабасының бірінші беті. Аспанда түнерген бұлттар Құлагерге шабысынды бәсеңдет немесе жылдамдат деп бірдеңе айтқысы келгендей... Шашасына шаң жұқпаған Құлагер бар рахатты шабыстан алады емес пе, ендеше, ол бұл дыбыстарды қайдан естісін! Артындағы сәйгүліктер де қанша мықты болғанымен, Құлагердің бір сәттік рухын сезгендей, шабыстарын ба-яулата түсіп, енді не болар екен деген кейіпте бейнеленген. Оны біз автордың әлсіз қара түспен берілген қолтаңбасынан таныдық.

Графиканың басты құралы болған қара түстің әр қырынан берілуі – арғымақтың тағдырының трагедияға айналарын алдын ала сездіретіндей. Бұйралана желпілдеген жалы қап-қара бояудың күдіретімен Құлагердің шабысы мен көңіл күйін әсерлі жеткізіп тұр. Арғымақтың кеуде тұсындағы ақшыл түс оның барлық күшімен ақырғы

демі қалғанша өзінің қандай екендігін ащы дауысымен білдіріп, иесі мен оның да аты мәңгілік аталып жүретінін меңзегендей. Міне, ақ пен қараның, жақсы мен жаманның, күшті мен әлсіздің, махаббат пен сатқындықтың қай заманда да бірге жүретіні, тек жеңімпаздық қулықтың емес, адалдықтың иелігінде қалатынын автор қанық бояулармен түсіндіріп тұр. Құлагердің ашу-ызаға берілгенде кісінегендегі тамырының бүлкілдей түсуі, танауының желп-желп еткені болар-болмас ақшыл сызықпен елеусіз ғана көрініс ретінде берілсе де, сәйгүліктің сол мезеттегі нақты көңіл-күйін дөп басқан.

Қылқаламның сикырлы күші арқылы да көп нәрсені айтуға болатынын Д. Қастеевтің осы аттас кітапқа салған иллюстрацияларына қарай отырып көз жеткізуге болатынын түсіндік. Бұл жұмыс Open Eurasia-2017 байқауының қорытындысы бойынша (Швеция астанасы Стокгольмде) өткен ашық әдеби байқаудың «Иллюстрация», «Видеофильм», «Аударма» және «Әдеби шығарма» атты төрт санатында әлемнің 8 елінен барған 20 қатысушы жеңімпаз атанған тізімде екінші орын алуы – нағыз өнердің қашан да, қай жерде де өз жанкүйерлері болатынын, өнер тарихына қосылған өлмес мұра екенін мойындатып тұр (Open Eurasia, 2017).

I. Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасы қазақ халқының фольклорлық дәстүрінің ұлы үлгісі болып табылады. Қастеев, оның нақыштауларында өзі бейнелеп отырған әлемнің фольклорлық ұғымын сақтайды. Құлагер өзінің иесімен ажырамас байланыста. Түрік жырындағы сарбаздың арғымағы батырдың еншісінде, оның тағдырласы. Табиғи және адамзаттық шексіз бірлік, фольклорлық сананың рухани кентаврлығы адамның қадір-қасиетін арғымақтың қасиетімен ұштастырып, оның бар жақсылығын «еселендіре» түсетіндей.

Сондықтан да, поэманың қасіретті тұсында Д.Қастеев Ақан Серінің өзінің бейнесін арғымақ бейнесімен беріп, ұлы ақынның тілім-тілім болған жан дүниесін, оның қайғы жұтып, қан жылаған жүрегін, шарасыздықтан өзегі өртенген кейпін, бұл өмірдің ащы шындығына төтеп беріп, жалған өмірдің әділетсіздігін өзгертпек болған жан айқайын шебер суреттейді.

Д. Қастеевтің иллюстрациясындағы ең бір жарқын бейне, Н.Бажировтың бейнесіндей, сол бір арғымақтың кісінеп, жанұшыра шапқан шабысы. Ол ақынның өзінің шығармашылығының рәсіміне айналғандай. Ақын бұл өмірде ең қадірлі, ең қымбатынан айрылды, ол осы бір тулаған шабыспен айрылғанын қайтарып, жоғалтқанын таппақ болып жанұшырады. Оның тілім-тілім болған жаны залымдыққа, әділетсіздікке, Ақанды байлап-матап алған әлеуметтік шатысуға төтеп бермек болып шырылдайды. Бейне бір Құлагер графикалық беттен жұлқынып, тулап шығып, еркіндікке шауып бара жатқандай.

Фольклорлық мотивтің арқасында Д.Қастеев күрделі әдеби деректің түп-тереңіне бойлайды.

Фольклоризм мысалын біз жас, ізденімпаз, қызықты күйде еңбек ететін графикші Тұрғанов Шалқардан да аңғарамыз. Жас графикші тарихи реализмді қазіргі модернизмнің элементтерімен байытуға ұмтылатын сияқты болып көрінеді. Оның ізденістері жаңа өзіндік стилімен ерекшенленеді. Алғашқы шығармалырын көрмеге қойып, өнертанушылардан да жоғары баға алды.

Сурет – Көкбөрілер ұрпағы Ш.Тұрғанов 2020 комп. графика

Ешкімге ұқсамас стилі үшін «Графика әлеміне жасаған алғашқы жұмысында ешкімге ұқсамас даралық, жаңа леп бар», – деп өнертанушы Ж.Т. Берістен баға берген (Берістен, 2021:276). Ең басты ерекшелік оның жұмыс стилінің компьютерлік бағдарламада орындалуы. Компьютерлік бағдарламаға көшкен жастардың көбі Шалқар сияқты ұлттық фольклорға ден қоя бермейді. Оның әр шығармасында қазақ тарихына деген терең сезімді байқауға болады. Образ жасауға деген талпынысы да сәтті шыққан. Әр сызықты ою сияқты еркін меңгерсе, екінші бір жұмысында геометриялық формада істеген. Ізденіс ретінде ешкімді де бей-жай қалдырмайды.

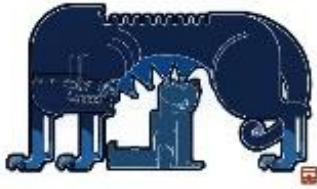
Осылайша, шындықты суреттеуге және тарихи идеяларды модернизм өнерінің формаларымен және құралдарымен айқындау талпыныстары көрініп қалады. «Едіге батыр жырына иллюстрация» туындыларында ол кеңес дәуірінің батырлар бейнесін мүлдем өзге кейіпте сомдайды. Таза пішінді, геометризм мен ою-өрнекті пайымдайтын Ш. Тұрғановтың туындылары К. Баранов сынды ең алдымен өміршең пішінді, тұрмыстық нақтылыққа құрылып, бейненің материалдық «фактуралылығын» ұнататын шеберлердің нақты тарихи қағидаларын шеттетіп тастайды. Жас графикші от жалынның лапылдаған тіліндей үнсіз ою-өрнектері, ашық-жарқын жолақты, әуезді, жұпар иісі аңқыған күмгірлеген шексіз дала әлеміне жетелейді. Бұл әсерді шебер тау-тасты, қызыл-жасыл өсімдіктерді, табиғат бөктерлерін, жазық даланың шежіресін шерте отырып, көрермен көңіліне адаспай жеткізеді.

Ш. Тұрғанов даланың қысқа да нұсқа сөзін, көңіл толқынын, толғанған тебіренісін ұсақ-түйегіне дейін дәл жеткізетін ашық метафора шебері.

Оның кейіпкерлері эпостың кейіпкерлері іспетті жеке дара емес, оның бет-жүзі ою-өрнектердің күрделі жүйесінде ғайып болған. Бастысы оның типтелуі, батырға тән болмыстық қадір-қасиетінің: зеректігінің, алғырлығының, күш-қуаты мен қайратының көрінісі...

«Қасқыр ана» туындысында ол арлан қасқыр ананың шартты, абстракцияланған бейнесін сомдаған. Оның бауырында шынайы түрде суреттелген сүп-сүйкімді балақанның бейнесі арқылы Ашина хан тұқымының тегі туралы аңыздан алынған

түрік тотемін көрсетеді. Ш. Тұрғановтың мұнда тағы жануардың дәл бейнесі қиял ғажайып элементтермен бітісіп кеткен ежелгі дала өнеріне бағдар алған.

Сурет 3, 4 – Көкбөрілер ұрпағы Ш.Тұрғанов 2020 комп. графика

Туындының формалдық қалануын талдай келе, біз сондай-ақ, бейнеленіп отырған жан-жануарлардың сипатын сақтай отырып, олардың дене бітімдерінің өзгертілуімен немесе айналдыра бейнеленуімен экспрессивтік пішінге қол жеткізген сақ өнерімен байланысты көреміз. Ою-өрнекті, әсерлі сыр-сымбатты сомдау үшін, олар бір көзқараспен, дененің тегістікке түрленіп түсірілуін шебер іске асырған.

Шалқар Тұрғанов бір фасадтыққа, біртұтастыққа қол жекізу үшін жолақтардың үзіктігімен, сонымен қатар, графикалық бейнеге қарағанда түрлі кұйді бейнелейтін әдістерді қолдануға талпынады. Жан-жануарлардың дене мүшелерін, омыртқасын, тырнақтарын, тістерін бейнелей отырып, оларды аңыздың ғұмыры іспетті шексіз қайталанатын ою-өрнекпен түрлендіріп тастайды.

Графиканың монолиттігі, оның ауқымынан бүтін бір әсерлі күйге түсу, таңтамаша ою-өрнектермен бітісуі оған ритуалдық, сакралдық, аңыз кейіпкерлеріне тән айрықша қабілет сыйлайды.

Ою-өрнектер бір уақытта оның геометриялық графикасына өмір толқынын тарту етіп, кейіпкерлердің арасындағы өзара қарым-қатынасты көрсетеді. Арлан қасқыр ананың денесімен берілген жартылай дөңгелек, оған пана болатын шатыр іспетті. Сол сиқырлы дөңгелекпен оны айнала қауіп-қатерден сақтап тұрғандай. Мүсінші үшін екі кейіпкердің қимыл-қозғалысын үнемі біріне-бірі «тұйықтап», олардың ажырамас біртұтастығын жеткізу аса маңызды.

Шынайылықтан осы жануар адамның дене бітімі, сырттай адуынды азулығы мен іштей салмақтығы арқылы эпикалық дәстүрге өту.

Жас шебер Е.Сидоркиннің әдіс-тәсілдері мен шеберлігін одан әрі шындай түседі. Д.С.Шарипова айтқандай «скиф-сібір өнерінің ою-өрнектілігі Сидоркин үшін эпосты реалистік нақыштаулармен ойдағыдай жеткізу үшін жаңа пішін құруға өту құралы секілді. Сақ стиліндегі жан-жануарлардың канондық бейнелері және кейіпкерлердің бейнелері түрлі нақыштауларда қайталануы эпикалық формулалар мен қайталауларға сәйкес келеді; күрделі композициялық жүрістері мен кескіндердің біртұтас тізбектілігі – метафоралар мен эпостың эпитетіне сай келеді» (Шарипова, 2017).

Алайда, компьютерлік графикамен жұмыс істейтін Ш. Тұрғанов аңызды түрлендіріп, заманауи сарын беріп, бүгінгі көрерменнің көңіліне құяды. Модернистік

абстрагирлеуге негізделген геометриялық пішіндерге жүгіне отырып, ол архаика мен технизмді біріктіріп, өткенді іш пыстырарлық, қызықсыз етіп көрсетпей, керісінше өзекті хай-тек, гаджеттерден қарағанда көз тартарлық, көңіл толарлық бейнелерге айналдырады.

Қазақстан суретшілерінің көптеген шығармаларында романтикалық символика мен сезімнің астары бейнеленген. Қазақ суретшілерінің жұмыстары жарқын және күрделі түспен, белсенді кеңістіктік ортамен, сұлулықпен және бейнелердің анықтығымен ерекшеленеді.

Қазақ бейнелеу өнері тәуелсіздік жылдары еуропалық үрдістердің жаңа сипатының әдіснамасын зерттеумен, әзірлеумен сипатталады. Міне осының барлығы Қазақстан тарихынан бастау алатын Т. Ордабеков шығармашылығының даму жолдарынан көрініс тапқан.

Т. Ордабековтің «Доспанбет жырау» өлеңдеріне арнап жасаған иллюстрациясында линогравюра техникасында орындалған шынайы адам бейнесі алып күшпен сомдалып, графикада тұлға монументті көрінеді. Қатаң көріністегі шығарма торлы қапастар бейнеленген батырдың оң қолында найза, сол қолында садақ суреттеледі. Сондай-ақ сюжетінде қазақтың жеті қазынасының бірі болып саналатын қару-жарақтары оң жақ төменгі бөлігінде құмай тазының силуэті көрініс табады. Шығармаға жарық сол жақтан түсірілген, суреттің артқы фонын қиял-ғажайып көріністерден тұратын бөліктер алып жатыр. Үлкен массалы пішінде алынған адам бейнесіне жарық бет әлпетіне түседі. Одан батырдың терең ой үстіндегі психологиялық мінезі анық көрінеді. Бұл авторлық әдіс «жыраулар поэзиясы» сериясында одан әрі ашыла түскендей. Сонымен қатар бұл жинақта иллюстрациялық сүйемелдеу, визуализациялау жиі орын алған. Сондықтан ежелгі әдеби ескерткіш жаңа уақытта заманауи сипатта берілген.

Суретші үшін бұл өте жауапты міндет болды. Әсіресе, ақ және қара түстердің қарама-қарсы тұруы ұтымды болған, бірақ бұл ретте композиция жалпы теңдестірілген және динамикалық сурет экспрессиясы есебінен өсе түседі, дақ пен штрихтің қарсы тұруы және өзіндік көркем жамылғы перделер, керегені бекітетін арқандар, ою-өрнек, кілемдерді жабатын, сюжетті ашуға көмектесетін екінші дәрежелі фигуралардың ракурстары және т. б. Барлығы бірігіп шартты түрде театр декорациясын құрайды, бірақ оның аясында композицияның басты кейіпкері көрінеді.

Жыраулардың бейнелерін шешу суретші үшін аса маңызды. Бұл шығармада Азов қаласының бұрынғы билеушісі Доспанбет жырау өзінің күш-қуаты мен және ақыл-ойы кемелденген жауынгер ретінде көрінеді. Топтамада Доспанбет жырау тақырыбына қатысты «ақынның өлімі» парағы ерекше орын алады. Бұл жерде адам бейнесіндегі құбыжық адамның арқасына өзінің өткір қылыштарын кіргізеді. Шайқас аяқталған соң, ұрыс даласында өз қамшысын іздеген Доспанбет жыраудың жауырынына белгісіз біреудің найза қадағаны белгілі. Суретші үшін бұл композиция терең бейнелі символға ие, өйткені ол әр уақытта өмір сүрген, бірақ уақыт пен халыққа бірдей берілген қазақтың ұлы ақыны – Доспанбет, Махамбет тағдырын біріктіреді.

Қазақ графикасын, өзіндік көркем графикасымен толықтырған суретші өскемендік Николай Аштема. Қаһармандық-ерлік тақырыбының ағымдары мен ерек-

шеліктері, қаһармандық бейнесі көп қырлы, алуан түрлі. Оның өнердегі бейнесінің құйылып, сомдалу жолдары да сондай санқилы. Қазақстанның бейнелеу өнеріндегі қаһармандық-ерлік тақырыбының ағымдары мен ерекшеліктерін, оның нақты жолдарын қарастыра келіп, ең алдымен, қаһармандық, ерлік қоғамдық құбылыс екенін сезіне білген. Қолына қару ұстап соғысқа тап болған адамды қаһармандық әрекетке, ерлікке жетелейтін объективті және субъективті факторлар ретінде қарастыру лазым екенін түсініп алған дұрыс.

Осы тақырыпқа бағышталған тағы бірнеше суреттермен танысып шығуға болады. Онда әрбір талантты суреткердің «Жеңіс» тақырыбына арнаған бейнені жаңа, беймәлім, тосын философиялық, бейнелік-эстетикалық қырларын ашқанына көз жеткіздік. Мысалы, Н. Аштеманың Қазақтардың Жоңғар шапқыншылығына салған сериялы суреттері бар. «Қабанбай батыр», «Қазақтардың батырларының жеңісі» т.б жұмыстарында ассоциативті тәсілдерді батыл қолдану арқылы (реалдық пен қиялдың ұштасуы) суретші өз қолтаңбасын қалдырады. Суретте батырдың жалғыз қалып кектеніп, еңсесін тік ұстап серт беріп отырған кескіні бейнеленеді. Суретші тарихи сәтті өзінің қиялынан алады.

Кеңес Одағы мен Қазақстан Суретшілер одағының мүшесі Николай Аштемнің көрмесіне барғаннан соң, «өмірге құштар» суретшінің туған жердің әсем табиғаты мен тарихын бейнелеген картиналары қазақ мәдениетіне қосылған мұра екендігіне көз жеткізесіз.

Украинада туып-өсіп, қазақ жерінде көркемөнерден білім алған Н.Аштемнің туындылары бірнеше рет бүкілодақтық, республикалық көрмелерді аралап, өзінің көрермендерін таңқалдырудан жалыққан емес.

Суретші табиғаттың әсем бейнесін жеткізген пейзажды да, топтамалық кескіндемелерді де, көзқарас пен бейнеден адамның ішкі сырын танытатын тамаша портреттерін де өз қылқаламынан керемет туынды етіп шығара алған. Ол графиканы да сиқырлы тілмен сөйлете білді. Линография техникасы мен офортты, акварелді бояу мен тушьты ұтқыр пайдалануының арқасында шығармаларына жан бітірер сиқыршы сияқтанады.

Сурет 5 – Қабанбай батыр Н.Аштема 2003ж. пастель 60x45

Н. Аштемнің «Рүстем батыр» туындысы осы сипаттаулардың қай-қайсысына да дәлел бола алады. Елін, жерін, көшпенді халқын жаудан қорғаған, дос болғанға құшақ жаяр, қас болғанды қиып түсер қайсар мінезі мен табандылығын танытқан нағыз батырдың жинақы образын көреміз.

Батырдың басындағы дулығасына екі үкі тағылған, бұл жекпе-жекте жеңіске жеткенді білдіреді. Қорамсағы толы садақтың жебесі, найзасының ұшы, білектің күші, иесінің әмірін қалт жібермейтін тұлпары, ел шетіне жау жолатпас хас батырдың бір сәттік ойға шомған бейнесін толықтырып тұр. Сауыттың сыртынан киер жолбарыстың терісінен иленген жамылғысы күнмен шағылысып, қызыл түске айналып, «қас қылғанның қанын судай шашардай» сес танытады. Суретші қылқаламының шебер жүруі мен қанық қарақошқыл түс пен ақшыл көк түстердің біртіндеп сары түске ауысуы да суретші тәжірибесінің молдығы мен қиял шексіздігінің мүмкіндігін кеңінен пайдалануында екенін түсіндіреді.

Н. Аштема көрнекті туындыларының бірі – сангинамен салынған «Әлемді билеуші Шыңғыс ханның» портреті. Аталмыш жұмысын қызыл, қоңыр түсті араластырып, тік форматта үйлестіре отырып сомдаған. Сол өткен заманның тән тымақ кигізіп кеудеге дейін бейнелеген. Бұл негізде салынған портретте ел басшысының тұлғасынан батылдықты, сенімділікті сонымен қатар еліне деген үлкен қатыгездікті көре аламыз. Сондай-ақ ханның қатулы қабағынан, маңдайындағы әжімінен, бет пішінінен, келістіре отырып қойған сақалы мен қияқтай мұртынан, қатқыл тартқан суық өңінен қаталдық сезімін аңғарамыз. Оның қатқыл тартқан суық өңі фонның қоңыр түспен бейнеленген табиғатта анықталып, жарық пен көлеңкені ойнату арқылы мәнерленеді.

Н. Аштема жұмысы еліміздің тәуелсіздікке қол жеткізген уақытының алғашқы жылдары салынып, еліміздің рухын көтеруде маңызды рөл ойнады. Бұдан өзге Николай Аштема шығармашылығында батыр образын сомдауға негізделген тағы да бірнеше ізденістегі туындылары бар. Олар – «Қабанбай батыр», «Рүстем батыр» жұмыстары.

Сол сияқты тарихи тұлғаларға арналған суретшінің шығармаларының бірі – «Қабанбай батыр» портреті. Батырдың бет сүйектері барынша анық бейнеленген. Қатулы қабағы мен ойлана қараған мұңлы жанары арқылы халқының жай-күйі мен тыныштығына алаңдаған батырдың толғаныс сезімін көрсеткен. Батыр бабамыздың маңдайы мен екі қабағының арасындағы қатқыл әжімдерде талай халықтың тағдыры, ата-бабаның арман-мұраты, сандаған ғасырларда басынан өткерген қиыншылықтары жатқан сынайлы. Сонымен қоса қияқтай қасы мен кең маңдайынан үлкен бір жылылық, мейірбандылық, халыққа деген жанашырлық сияқты патриоттық сезім сыры байқалады. Қылқалам шебері батырдың алып тік біткен екі иығына құс мойнын, мойнына қойылған жылтыр басын, басындағы қыр мұрынын, мейірімді көздерін, қушиған бет сүйегін, шоқша сақалын жарасымды етіп үйлестіре орналастырып шыққан. Батыр басының жылтыраған төбесін, шығыңқы бас сүйегі мен бет ажарын қамти түскен жарық оның бойындағы, ішкі рухани жан дүниесіндегі жағдайды айқын көрсетуде.

Көне аңыздағы ерекше көзге түсетін Рүстем батырдың сұңғақ мойны мен тік біткен иығы оның тынымсыз тіршілігінен, қай кезде де туған елінің қамын ойлап, ел тыныштығын торуылдайтыны қайтпас-қайсар батыр екенінен хабар беретін сынайлы. Суретші «Рүстем батыр» портретінде жарық пен көлеңкеде, сарғыш түс пен қарама-қарсылық заңында және сәйкестікте ұтымды шешеді. Көлеңке тұстардағы қоңыр түс

суық ренді алып, портрет кейіпкерінің образын аша түседі. Жарық пен көлеңкенің контрасындағы батырдың бас сүйегінің анық әрі айқын силуэті алдыңғы шепке бөлініп шығып, кенепте графикалық нақышқа ие болды.

Қазақ хандығының қилы кезеңі, Жоңғар шапқыншылығы да Н. Аштема шығармаларынан терең орын алды. Жылы түсте шешім тапқан жұмыстың алдыңғы фонында кешқұрым уақытта қолына найза ұстап, дулыға-сауытын киінген хан образынан батырлық пен ел тыныштығын көкसेген лепті сеземіз. Монументалды жұмыста қазақ батырларының тұлғасы мен кереметтей келбетіне жараса біткен образын ашуға баса назар аударған.

Суретші батырлар портретінде қолға ұстаған найзасынан, терең ойлы келбетінен жан-жақтылықты яғни ел тыныштығы үшін аянбай еңбек еткен батыр бейнесі мен халық бірлігі үшін жанын құрбан еткен хан кейпін көрсете білген. Батырлар бейнесі ел сақшысы, ел қорғаушысы, елді біріктіруші ретінде көрінеді. Н. Аштема өз туындыларында сипатталған жаугершілік заманды, қазақтың ат үстіндегі тіршілігін бейнелеуі арқылы портретті батальдық жанрдың мазмұнымен біріктіреді. Туындыда кескінделген батырлар образы елдің бетке ұстар азаматы, сол елдің шаңырағын көтерген басшысы, елді тыныштығын қорып, бірлігінің ұйытқысын сақтаушысы.

Н. Аштема тек ел тыныштығын қорыған батыр бабаларымыз бен ел бірлігін ойлаған көсем хандарымызды ғана сомдап қоймай, өткен күннің тарихында үлкен ізі қалған тарихи оқиғаларды да кескіндеп шықты. Сондықтан да оның пішіндерінің құрылымдық ерекшеліктері, колорит, әуен ырғағы, әр шебердің өзіндік қолтаңбасы мазмұндық мән мен терең сезімді эмоционалды көңіл күймен байланысты айқындалады. «Адамның алдымен өнердің күшімен жинақталған сезімдік қасиеттері қалыптасады, одан кейін осы сезімдер жеке адамның бойында адамның болмысын анықтайтын материал ретінде қалыптасып, жинақтала береді, содан кейін ғана ол мәдени кеңістік пен уақытта жаңғырып, шағылыс береді», – дейді М. Мамардашвили (Мамардашвили, 2000:75-80).

Қорытынды. Жаңа дәуір өнерді бұрын-соңды болмаған жаңалықпен байытып, өң-түрін өзгертумен бірге мүлдем басқа талап қоюда, өресі биік, өрісі кең өнер өзгеріс үстінде. Рухани әлемі өзгерген бүгінгі адамның эстетикалық талабы да өзгереді. График суретшілер туындыларында өткен өмір белестерін ұтымды пайдалана білген. Суретші өз туындыларында тарихты, эстетиканы, этнографиялық аспектілерді, дүниетанымдық қасиеттерді, көркемдік құндылығын байланыстыра отырып, ондағы ой мен көзделген мақсатқа сүйенеді.

Қазақ графика өнері өміршеңдігімен, жыл артқан сайын үлкен серпіліспен толығып келеді. Суретшілер де кәсіби біліктері шыңдалып, өнерге жаңа қырынан келебастады. Өмірге тақырыптары да, көріністері де ерекше мәнге ие жаңа бетбұрыстағы ұлттық көзқарасты айшықтайтын шығармалар келді. Бейнелеу өнерінің қай саласында болмасын, суретшілер ұқыптылық пен зеректілікті байқататын өнер туындыларын ұсынып отырды.

Көркем шығармашылықтағы формада сезім арқылы танылып, тарихи–мәдени кезеңдегі мүмкіндіктерде орындалып, сол заманға қатысты көркем бейнелерді тілде қалыптастырады. Қазіргі кезге дейінгі тарихи–мәдени уақыттардың алмасуында бей-

нелеу өнерінің образдық бейнесі әртүрлі қырынан көрініс тауып, ертеде қалыптасқан ұлттық дүниетанымнан бастау алады.

Әрбір дәуірдің өз мәдениеті мен өнері бар. Осы мәдениеттің терең түбінен өрбіген өнер көркем танымға ие. Өнер қоғамның бір даму сатысынан екінші даму сатысына өткенде радикалды түрде өзгереді. Алғашқы қауымдық өнер ежелгі немесе орта ғасырлық өнермен: заманауи өнерді айтпағанда, орта ғасырлық өнерді Жаңа дәуір өнерімен қағидалық түрде шатастырып алу еш мүмкін емес. Өнер тарихы негізделген түрде кезеңдерге бөліп, жіктеуге мұқтаж. Мәдениет дамуының негізгі кезеңдері өнердің түрленуімен бірқатар жүретін және оның негізгі кезеңдері болып табылуы тиіс.

Тарихи дәуір – белгілі бір ішкі байланыс пен материалдық және рухани мәдениеттің даму деңгейі тек өзіне тән адамзат тарихының белгіленген кезеңі, тарихи уақыттың анағұрлым ауқымды бірлігі. Әрбір тарихи дәуір – оған тән құндылықтары бар күрделі жүйе.

Қазіргі заманғы қазақ графиктерінің туындылары бүгінде өзіне аса назар аудартып және терең қызығушылық тудыратыны кездейсоқ емес. Осындай қызығушылықтың маңыздылығы мен заңдылығын ұғынуға толық қосыла отырып, осы жерде біз бұл мәселені талдаудың өз аспектісін, кейбір бақылауларымызбен шешімдерімізді ұсынғымыз келеді.

Тәуелсіздікке қол жеткізген Қазақстанның алдында тұрған ең басты міндеттердің бірі – халықтық өнерді сақтап қалу. Дәл осы еліміз егемендігін алып, тәуелсіздікке қол жеткізген тұста сақталған өнерді кескіндемеші Николай Аштема өзінің кереметтей тарихи тұлғаларымен қайта жаңғыртты.

Жаңа кезеңнің басқа типтік ерекшелігі ретінде өткен кезеңге тән емес бейнелік талдау үшін, өмірлік әсерлердің жаңа тобын табуға деген оның талпынысы мен ептілігін айтуға болады. Және де бұл тұрғыда жаңа кезеңнің өнері алдыңғыға қарағанда анағұрлым қиындады. «Сөз өнеріндегі кейіпкерлер мен ғашықтардың әдемі, көркем сипаттамасы бейнелеу өнерінде, соның ішінде графикада, ең жоғары мәдени талаптарға сәйкес көрінетіндігі өнер тарихы саласындағы өнердің кең тұжырымдамасын көрсетеді», – деп ойлауымызға толық негіз бар (Sharipova, 2020). Қазіргі буын жаңа өмірлік мәселелерді қарастырады, өнер және әлем, адам және ғаламшар, адам және мәңгілік, өнер табиғатының мәңгілігі секілді терең философиялық деңгейлі өз орны бөлек болатын болмыс мәселелеріне өз талдауын жасайды. Міне, жаңа кезең өнеріндегі бейнелік-пластикалық баламаны ұғындыратын жаңа мәселелердің кейбірі осы жоғарыда айтылғандар болып есептеледі. Бұл жерде «бір сапта» әртүрлі суретшілер бар. Бұған көз жеткізу үшін «басқаларға мүлде ұқсамайтын» Тайнов Серіктің «Оспан батыр» еңбегіне жүгінуге болады.

Бүгінгі таңда фольклорлық тақырыпты осы заманғы кестелермен жемісті игеру қазақ халқының тәуелсіздік және өз аумақтарының тұтастығын қорғау үшін күрес тарихын ғана емес, сонымен қатар қазіргі Қазақстанның үнемі өзгеріп отыратын, жаңарып отыратын серпінді болмысын, патриоттық ұмтылыстарын, мемлекетіміздің ұлттық және әлеуметтік бірлігін сезінуін толық көлемде көрсету үшін қазақ өнерінің серпінді, белсенді, батыл бейнелерге бет бұрудың жалпы үрдісін көрсетеді.

«Қазақтардың рухани әлемі ғасырлар бойы әртүрлі мәдени әсерлерді бойына сіңіріп, оларды ежелгі дала түркі дәстүрлерінің ядросында ерітіп, игерді», - деп дамудың еш тоқтамайтынын, негізгі өзегін сақтайтынын атап көрсетеді (Matyghanov, 2019)

Кеңінен таралған қоғамдық қызығушылық - қазіргі заманғы график суретшілерінің осы тақырыпта көптеген жетістіктер мен танымалдылыққа ие болған еңбектерін жасаудағы ерлігі. Ол – бейнені экспрессивті қайрау, күрделі композиция, кеңістіктік шешімдер, үлкен сызықтық мәдениет, сол арқылы графикада ұлттық мәдениеттің күнделікті бірегейлігіне қол жеткізе білу. Егемендік алған осы жылдар ішінде қазақ графика өнері жаңа фольклорлық туындылармен толықты және еліміздің графика өнерінде көптеген жаңа есімдер пайда болды. Әр дәуірдің ұрпағы заманға сай мәдениетті жасайды. «Өнер» қай заман толқынысы болмасын өзінің ағынымен танылады. Сондықтан да өнер әрдайым ізденісті талап етеді. Өнер – ежелден қалыптасып, жалғасқан мәдениетіміздің танымдық үдерістеріне келешек ұрпақтардың ұлттық менталитеттік сана-сезіміне, дүниетанымына жол ашады. Сол себептен де өнер мәңгі.

Мақала AP08855870 «Заманауи бейнелеу өнері мен сәулет өнеріндегі мәдени ескерткіштер «Мәңгілік ел» идеясының рухани ресурсы ретінде» атты жобасы аясында дайындалды.

Кенжақұлова А.Б.¹, Альжанов Г.М.²

Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова

Алматы, Казахстан

Атырауский университет имени Х. Досмухамедова

Атырау, Казахстан

Электронная почта: ainura8883@mail.ru, alzhanov82@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8559-6429, 0000-0001-9552-5181

Фольклорные мотивы в современной казахской станковой графике

Аннотация. В статье раскрывается одна из основных стратегий современной графики Казахстана, ее трактовка фольклорных мотивов как квинтэссенции национального опыта, духовных ценностей и исторических учений.

Сегодня утверждается, что фольклор – это прекрасная возможность для переосмысления и глубокого изучения национальной идентичности, позволяющая противостоять течению культурного смещения, характерного для эпохи глобализации.

В статье фольклор становится объектом специального исследования и рассматривается широко и глубоко. Фольклор – источник национальной культуры всех народов мира, золотой фонд исторической памяти, традиционного мировоззрения, зеркало духовной души. В настоящее время отсутствуют ценные и благодатные источники информации для дифференциации древнего мировоззрения страны, оценки быта и духовного мира. В связи с этим изучение фольклорных мотивов в изобразительном искусстве является определяющим для национального образа. Связь между фольклором и искусством речи очень тесная и важная. Одностороннее понимание снижает эстетическое и эмоциональное качество фольклора, сужает его объем. Актуальна и проблема изучения графического выражения нашего богатого фольклорного наследия в нашем национальном фонде. Поэтому отмечается, что дифференциация мировоззрения и национального самосознания народа в условиях новых требований искусствоведения является одной из наиболее актуальных и важных проблем современной искусствоведческой науки. При изучении работ Н. Бажирова, Д. Кастеева, Ш. Турганова выявлено, что при сознательном обращении внимания на фольклоризм в станковой графике в современных условиях наблюдались новые способы осмысления прошлого и передачи его будущим поколениям. В числе важнейших из них представлены графические работы с изображением героев, готовых пожертвовать своей жизнью ради защиты независимости

Ключевые слова: фольклор, фольклорные мотивы, графика, современная графика, станковая графика, книж

Kenjakulova A.B.¹, Alzhanov G.M.²

M.O. Auezov Institute of Literature and Art

Almaty, Kazakhstan

Atyrau University named after Kh. Dosmukhamedov

Atyrau, Kazakhstan

Электронная почта: ainura8883@mail.ru, alzhanov82@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8559-6429, 0000-0001-9552-5181

Folklore motifs in modern Kazakh easel graphics

Abstract. The article reveals one of the main strategies of modern graphics in Kazakhstan, its interpretation of folklore motifs as the quintessence of national experience, spiritual values and historical teachings.

Today it is argued that folklore is a great opportunity for rethinking and in-depth study of national identity, allowing you to resist the current of cultural shift, characteristic of the era of globalization.

In the article, folklore becomes the object of a special study and is considered widely and deeply. Folklore is the source of the national culture of all peoples of the world, the golden fund of historical memory, traditional worldview, a mirror of the spiritual soul. Currently, there are no valuable and fertile sources of information for differentiating the ancient worldview of the country, assessing the way of life and the spiritual world. In this regard, the study of folklore motifs in the visual arts is decisive for the national image. The connection between folklore and the art of speech is very close and important. One-sided understanding reduces the aesthetic and emotional quality of folklore and narrows its scope. The problem of studying the graphic expression of our rich folklore heritage in our national fund is also relevant. Therefore, it is noted that the differentiation of the worldview and national self-consciousness of the people under the new requirements of art history is one of the most urgent and important problems of modern art criticism. When studying the works of N. Bazhirov, D. Kasteev, Sh. Turganov, it was revealed that with a conscious attention to folklorism in easel graphics in modern conditions, new ways of understanding the past and passing it on to future generations were observed. Among the most important of them are graphic works depicting heroes who are ready to sacrifice their lives to defend independence.

Keywords: folklore, folklore motifs, graphics, modern graphics, easel graphics, book graphics.

Информация об авторах:

Кенджакулова Айну́р Бериковна, старший научный сотрудник отдела изобразительного искусства Института литературы и искусства имени М.О.Ауэзова КН МНВО РК. искусствовед, Phd, *ainura8883@mail.ru*, Scopus ID: 57216617189, WoS ID: AAQ-7688-2020. ORCID: 0000-0001-8559-6429.

Алжанов Гадилбек Муратович, магистр искусствоведения, старший преподаватель, заведующий кафедрой «Изобразительное искусство и дизайн» Атырауского университета им. Х.Досмухамедова. *alzhanov82@gmail.com*, ORCID:0000-0001-9552-5181

Әдебиеттер:

Кенжакулова А. Заманауи қазақ графикасындағы дала фольклоры// Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы № 2 (78), 2019. – 295-301 б.

Шарипова Д.С. Кенджакулова А.Б. Осмысление трагических моментов национальной истории в графике и монументальной скульптуре Казахстана//Вестник КазГосЖенПу. – № 1 (81). – 2020. Б. 315-320.

Хейзинга И. Homo ludens. Статьи по истории культуры. М.: Прогресс-Традиция, 1997. — 377 с

Налепин А.Л. Двойной век русского фольклора: сравнительная передача опыта и методов фольклористики России, Великобритании и США в XIX-XX вв. – М.: ИМЛИ РАН, 2009. – 504 с.

Кемелбаева А. Біз Құлагерге орала береміз // Ана тілі. – 11 Сәуір, 2019.

Open Eurasia-2017 өнер байқауында үш қазақстандық жұлдегер атанды// Сатиева К. 27 қараша 2017, 11:03 <https://kaz.365info.kz/open-eurasia-2017-oner-bajkhauynda-ysh-khazakhstan-dykh-zhyldeger-atandy-291443>

Берістен Ж.Т. Ұлық Ұлыс-Алтын Орда: Альбом-Монография, –Алматы:Қазақ университеті. 2021. – 282 б.

Шарипова Д.С. Орнаментальные течения книжной графики Казахстана XX-XXI веков.// Традиционные казахские орнаменты в современном изобразительном искусстве Казахстана. – Алматы:МОН РК, 2017. – 105 с.

Мамардашвили М. Эстетика мышления. - М.: Моск. шк. полит. Исслед, 2000. – 414 с.

Sharipova D.S., Kenjakulova A.B., Kobzhanova S.Z., Orazkulova K.S., Kenzhebayeva L.A. Revisiting the Kazakh Famine at the Beginning of the 1930s in Fine Art Forms from the Perspective of Cultural Memory // Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities. –Vol.12. – № 1. CiteScore – 0.12. Percentile; Quartiles (Arts and Humanities/General Arts and Humanities) 49; Q4. 2020 | journal-article. DOI: 10.21659/rupkatha.v12n1.16. EID: 2-s2.0-85084047578. ISBN: 09752935.

Matyghanov K., Omarova A., Turmagambetova B., Kaztuganova A. The Kazakh Professional Song Traditions //International Journal of Innovation, Creativity and Change. www.ijcc.net Volume 8, Issue 11, 2019.

Литература:

Кенджакулова А. Степной фольклор в современной казахской графике // Вестник Казахского государственного женского педагогического университета № 2 (78), 2019. - С. 295-301.

Шарипова Д.С. Кенджакулова А.Б. Осмысление трагических моментов отечественной истории в графике и монументальной скульптуре Казахстана//Вестник КазГосЖенПу. - № 1 (81). - 2020. Б. 315-320.

Хейзинга И. Homo Ludens. Статьи по истории культуры. М.: Прогресс-Традиция, 1997. — 377 с.

Налепин А.Л. Двойной век русского фольклора: сравнительный перенос опыта и фольклорных методов России, Великобритании и США в XIX-XX вв. - М.: ИМЛИ РАН, 2009. - 504 с.

Кемельбаева А. Мы снова и снова возвращаемся к Кулагеру // Ана тілі. - 11 апреля 2019 г.

Открытый арт-конкурс Евразия-2017 завоевал три казахстанские премии// Сатиева К. 27 ноября 2017 г., 11:03 <https://kaz.365info.kz/open-eurasia-2017-oner-bajkhauynda-ysh-khazakhstandykh-zhyldegeratandy-291443>

Берістен Дж.Т. Великий Улыс-Золотая Орда: Альбом-монография, Алматы: Казахский национальный университет. 2021. - 282 с.

Шарипова Д.С. Орнаментальные направления в книжной графике Казахстана XX-XXI вв.// Традиционные казахские орнаменты в современном изобразительном искусстве Казахстана. – Алматы: МОН РК, 2017. – 105 с.

Мамардашвили М. Эстетика мысли. - М.: Москва. шк. политический. Исслед, 2000. - 414 с.

Sharipova D.S., Kenjakulova A.B., Kobzhanova S.Z., Orazkulova K.S., Kenzhebayeva L.A. Revisiting the Kazakh Famine at the Beginning of the 1930s in Fine Art Forms from the Perspective of Cultural Memory // Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities. –Vol.12. – № 1. CiteScore – 0.12. Percentile; Quartiles (Arts and Humanities/General Arts and Humanities) 49; Q4. 2020 | journal-article. DOI: 10.21659/rupkatha.v12n1.16. EID: 2-s2.0-85084047578. ISBN: 09752935.

Matyghanov K., Omarova A., Turmagambetova B., Kaztuganova A. The Kazakh Professional Song Traditions //International Journal of Innovation, Creativity and Change. www.ijcc.net Volume 8, Issue 11, 2019.

References:

Kenjakulova A. (2019) Steppe folklore in modern Kazakh graphics // Bulletin of the Kazakh State Women's Pedagogical University No. 2 (78), 2019. - P. 295-301.

Sharipova D.S. Kenjakulova A.B. Comprehension of the tragic moments of national history in graphics and monumental sculpture of Kazakhstan // Bulletin of KazGosZhenPu. - No. 1 (81). - 2020. B. 315-320.

Huizinga I. Homo Ludens. Articles on the history of culture. M. : Progress-Tradition, 1997. - 377 p.

Nalepin A.L. The Double Age of Russian Folklore: Comparative Transfer of the Experience and Folklore Methods of Russia, Great Britain and the USA in the 19th-20th Centuries. - M.: IMLI RAN, 2009. - 504 p.

Kemelbaeva A. Again and again we return to Kulager // *Ana tili*. - April 11, 2019

Open art competition Eurasia-2017 won three Kazakhstani awards// Satieva K. November 27, 2017, 11:03
<https://kaz.365info.kz/open-eurasia-2017-oner-bajkhauynda-ysh-khazakhstandykh-zhyldeger-atandy-291443>

Beristen J.T. Great Ulys-Golden Horde: Album-monograph, Almaty: Kazakh National University. 2021. - 282 p.

Sharipova D.S. Ornamental trends in the book graphics of Kazakhstan in the XX-XXI centuries.// *Traditional Kazakh ornaments in the modern fine arts of Kazakhstan*. - Almaty: MES RK, 2017. - 105 p.

Mamardashvili M. Aesthetics of thought. - M.: Moscow. school political. Research, 2000. - 414 p.

Sharipova D.S., Kenjakulova A.B., Kobzhanova S.Z., Orazkulova K.S., Kenzhebayeva L.A. Revisiting the Kazakh Famine at the Beginning of the 1930s in Fine Art Forms from the Perspective of Cultural Memory // *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. –Vol.12. - No. 1. CiteScore - 0.12. percentile; Quartiles (Arts and Humanities/General Arts and Humanities) 49; Q4. 2020 | journal-article. DOI: 10.21659/rupkatha.v12n1.16. EID: 2-s2.0-85084047578. ISBN: 09752935.

Matyzhanov K., Omarova A., Turmagambetova B., Kaztuganova A. The Kazakh Professional Song Traditions // *International Journal of Innovation, Creativity and Change*. www.ijicc.net Volume 8, Issue 11, 2019.